

Avrupa'daki İslam olgusuna Türkiye'den panoramik bakış

A panoramic overview from Turkey on the Islamic case in Europe

Sıddık Ağçoban¹

Received Date: 26 / 10 / 2015

Accepted Date: 31 / 01 / 2016

Öz

Olivier Roy Avrupa'ya Müslüman göçünün ilk sonucunun köken kültüründen kopuş olduğunu belirtir. Roy "Yeniden İslamleşme" adını verdiği bu süreci tahlil ederken bakış açısının merkezine Avrupa'da yaşayan Müslümanları koyar. Roy'un merkeze Müslümanları koyarak yaptığı çözümleme kendi içinde tutarlı olsa da ağırlıklı olarak tek yönlü analitik bir bakış açısına dayanıyor. Fakat günümüzde artık Avrupa ve İslam kimliği söz konusu olunca üç yönlü bir analiz yapılması zorunlu hale geliyor. Göç sürecinin ilk aşaması Avrupa'yı aktif bir özne olarak öne çıkarırken Müslüman nüfusu pasif konumda bırakıyordu. İkinci aşamada Müslüman nüfus aktif olarak sürece dâhil oldu. Bu durum aynı zamanda Roy'un "Yeniden İslamleşme" diye tarif ettiği sürecin başlangıcıydı. Üçüncü aşamada ise Yeniden İslamleşme süreci, köken kültürlerinin sürece aktif olarak katılmasıyla yeni bir aşamaya evriliyor. Günümüzde globalleşen şartlar, İslami yerli dinamiklerin aktif olarak yeniden devreye girmesini sağlıyor. Siyasal, sosyal, kültürel ve bilimsel olmak üzere birçok alanda kendini gösteren bu sürecin en belirgin özelliği göçmen nüfusa tekrar irtibat kurulmasıdır. Müslüman ülkeler Avrupa'daki Müslüman göçmenlerle irtibatın kopmasını asimilasyon olarak görmektedirler. Bundan dolayı kopan geleneksel bağları modern şartlarda yeniden tesis etme eğiliminde bulunmaktadırlar. Bu durumda Avrupa'daki İslami varlığı sosyolojik olarak çözümlemek üçlü bir bakış açısının aynı anda değerlendirilmesini zorunlu kılıyor. Yani Avrupa ve Avrupalı Müslümanların yanında üçüncü bir özne olarak yerli İslami kültürlerin de bağımsız bir faktör olarak ele alınması gerekiyor. Bu çalışmada Türkiye'deki sosyal bilim uzmanlarının Avrupa'daki İslam varlığına yaklaşımlarından yola çıkarak bu faktör hakkında ipuçları yakalamaya çalışılmaktadır. Aynı zamanda Avrupa'daki İslami kimlik, Entegrasyon, laiklik, özgürlük, dini çoğulculuk gibi süreçler hakkında güncel veriler sunmayı amaçlanmaktadır. Ayrıca köken kültürleri üzerinden yeniden tesis edilen iletişim ağının niteliği hakkında ipuçları sağlamak hedeflenmektedir. Çalışma, tüm veriler birlikte değerlendirilince Avrupa'daki İslami varlık hakkında Türkiye'den panoramik bir görüntü yakalama imkânı sağlıyor. Çalışmadaki veriler birebir iletişim yoluyla elde edilen bilgilere dayanıyor.

Anahtar sözcükler: Avrupa; İslam; Türkiye; Panoramik Bakış; Köken Kültürleri

Abstract

Olivier Roy indicates that the first result of the Muslim immigration to Europe is the break from the culture of origin. While analyzing this process that he called "re-Islamization", Roy focuses on the Muslims living in Europe. Although Roy's analysis - focusing on the Muslims- is consistent within itself, it is based on a one-way analytical perspective. Today, however, conducting a trilateral analysis becomes compulsory when it comes to Europe and the Muslim identity. While the first stage of the migration process was naturally bringing the "Europe" forward as an active subject, it used to leave the Muslims in a passive position. In the second stage, the Muslim population was involved in the process actively. This case was also the beginning of the process which was described as "Re-Islamization" by Roy. Nevertheless, in the third stage, the process of re-Islamization evolves into a new phase with the active participation of the culture of origin in the process. The globalized conditions today ensure effective re-activation of the local Islamic dynamics. The most prominent feature of this process distinguishing itself in many areas including political, social, cultural and scientific areas, is the contact re-ensured with the migrating population. Muslim countries consider the breaking-off of contact with the Muslim immigrants in Europe as assimilation. Therefore, they have a tendency to re-establish the traditional ties disconnected in modern conditions. In such case, analyzing the Islamic presence in Europe in sociological terms requires the simultaneous evaluation of a triple perspective. Namely, in addition to the Europe and European Muslims, the local Islamic culture also needs to be addressed as a third subject and independent factor. Social sciences experts constitute one of the most important dynamics of the third subject. Since these experts' opinions are supported by scientific data, their sphere

¹ Research Assistant, Kırklareli University, Faculty of Theology, Sociology of Religion Department, KIRKLARELI/TURKEY, s.agcoban@gmail.com

of influence becomes wider. This study addresses the approaches adopted by social science experts in Turkey on the presence of Islam in Europe. Besides, this study aims to provide current data about the processes such as contemporary Islamic identity, integration, secularism, freedom and religious pluralism in Europe. It also aims to provide clues about the nature of the communication network re-established over the cultures of origin. When all data are evaluated together, the study ensures opportunity for capturing a panoramic image about the Islamic presence in Europe from Turkey. The study data are based on the information obtained through peer to peer communication.

Keywords: *Europe; Islam; Turkey; Panoramic Overview; Cultures of Origin*

1. Giriş

Batı Avrupa'ya ekonomik göç 1970 yılına kadar devam etti. 1950-70 arası Avrupa ülkelerinde yaşayan Müslüman sayısı birkaç katına çıktı. 90'lı yıllarda Batı Avrupa'da yaklaşık 15-17 milyon Müslüman yaşamaktaydı. (Ramazan, 2005:155,156)¹ Avrupa'da Müslüman nüfusunun varlığıyla ilgili ilk hipotez fazlasıyla basitti. En fazla bir nesil sonra bu insanların Avrupalılaşıp asimile olacakları söylenmekteydi. Ancak şimdi öngörülen manzaradan çok farklı bir manzara karşındayız. (Nielsen, 2005:17-19) Nielsen bu olguya üç noktada temas ediyor: Biri Müslüman göçmenlerin ülkelerine dönmemesi, diğeri geleneklerini unutmaması, bir diğeri de bu geleneğin birçok açıdan İslam'ın özü olmadığını fark etmeleridir. Hatta bazen bu geleneklerin İslami bakış açısına göre kabul edilemez olduğunu anlamalarıdır. Bu durum doğal olarak "*Avrupa ve İslam*" konseptine dayanan akademik çalışmaların dilini de etkiliyor.

Günümüzde Avrupa'daki İslam varlığı üzerine yürütülen çalışma ve tartışmaların teması fark edilir şekilde değişmektedir. Avrupa'ya Müslüman göçünün ilk yıllarında göç eden nüfusu tanımlamak için kullanılan "*işçi*" kavramı artık geçerliliğini yitirmiş gözüküyor. Bunun yerine "*kimlik*" kavramının kullanılmaya başlaması ise tartışmanın hangi yöne doğru evrildiği konusunda ipuçları taşıyor. Buna göre Avrupa'daki Müslüman nüfusun geçici bir nüfus olmadığı tezi artık geçerli bir tez olarak işleniyor. Ve Avrupa'daki Müslüman varlığının "*Avrupalılık*" kavramını da içine katarak geliştirecekleri yeni Müslüman kimliğin "*nasıllığı*" sorgulanıyor. Bu "*nasıllık*" sorgulanırken tartışmaların ağırlıklı olarak, biri "*yerli Avrupa kimliği*" diğeri "*Avrupalı Müslüman kimliği*" olmak üzere iki merkeze odaklandığı görülüyor.

Bu çalışmada ise üçüncü bir merkez daha olabileceği ihtimali üzerinde duruluyor ve Türkiye özelinde bu merkezin "*Avrupa ve İslam*" olgusuna yönelik yaklaşımının anatomik yapısı çıkarılmaya çalışılıyor. Elde edilen veriler "dini çoğulculuk, entegrasyon, Avrupa İslamı" gibi kavramlar üzerinden analiz ediliyor ve ulaşılan bazı sonuçlar özetleniyor. Çalışmadaki veriler birebir iletişim (e-mail) yoluyla elde edilen verilere ve bunlara ek olarak yüz yüze yapılan görüşmelere dayanıyor. Yazının birinci bölümü ağırlıklı olarak yüz yüze yapılan görüşmelere ve genel gözleme, ikinci ve üçüncü bölümü ise internet üzerinden yapılan görüşmelere dayanıyor.

2. Avrupa'daki Müslüman varlığı karşısında köken kültürleri

Olivier Roy çağdaş İslam'ın evrim yollarındaki yatay geçişlerini araştırdığı "*Küreselleşen İslam*" adlı kitabında İslam'ın nihai olarak Batıya geçtiğini belirtir. Bu bir fetih ya da kitlesel yer değiştirme şeklinde değil Batı'da daha iyi yaşam koşulları aramaya gelen Müslüman toplulukların gönüllü yer değiştirmeleri sonucunda meydana gelen bir geçiştir. (Roy, 2003: 12-11). Roy'a göre

¹Son verilere göre Batı Avrupa'da yaşayan Müslüman nüfus sayısı yaklaşık 17 milyondur. <http://www.pewforum.org/2010/09/15/muslim-networks-and-movements-in-western-europe/>, Alınan Tarih: 2015.07.30

dinin aşıkârlığını yitirmesi İslam'ın Batı'ya geçişinde dindarlıkla anavatanda geçerli olan bağı değişikliğe uğrattı. Bunun üç nedeni vardır: Birincisi; kökendeki kimliğin ve etnik yoğunluğun azalması. İkincisi; ev sahibi ülkelerde olduğu gibi kuralın ne olduğunu bildirecek meşru islami dinsel yetkililerin yokluğu. Üçüncüsü; dinsel ibadeti bariz ve topluma uyumlu düzene sokacak hem okul hem de toplumsal cemaatler ve örfi bir zorlayıcılığın imkânsızlığı. (Roy, 2003:76). Olivier Roy “*yeniden İslamleşme*” olarak adlandırdığı süreci bu temel üzerine kurar. Böylece Batıya geçişin ilk sonucu olarak köken kültüründen kopuşu, sonrasında ise İslam'ın yeniden formüle edilmesini belirtir. Bu süreç toplumsal açıklığın yitirildiği bir bağlamda dinle bağı, bireysel olarak yeniden değerlendirmek ve yeniden sahiplenmek çalışması üzerine kurulur. (Roy, 2003:59)

Kadir Canatan ve Tarık Ramazan'ın konuyla ilgili bir çalışmalarında da Roy'un tespitlerine paralel bazı sonuçlar paylaşılıyor. Canatan'a göre de Avrupa'da cemaat merkezli, içe kapanık ve tekilci geleneksel Müslümanlık, yerini modern toplumdaki temel trendlerle birlikte yürüyen bireycil, laikçi ve çoğulcu bir İslam anlayışına bırakmaktadır. Ve bu durum 2000 yılında Utrecht Üniversitesi'nin Rotterdam'da Müslüman gençler arasında yaptığı araştırmada da ampirik olarak doğrulanmıştır. (Canatan, 2005:74) Tarık Ramazan ise gençlerin artık İslam'ın, geleneksel okumasının kazalarından arındırılmış bir İslam'a döndüğünü düşünmektedir. Ona göre bu konuda bilgi sahibi olanlar için artık Faslı, Cezayirli veya Pakistanlı bir taşra İslam'ı yaşamak söz konusu değildir (Ramazan, 2005:149).

Burada, üç yazarın tespitinde ortak bir noktaya vurgu yapılıyor. Yani Avrupa'daki Müslüman nüfusun köken kültüründen kopması ve bireysel olarak dinle irtibatının Avrupa koşullarında yeniden inşa edilmesi ön plana çıkıyor. Biz bu durumu “*göç sürecinin ikinci evrimi*” olarak okuyacağız. Nitekim göç sürecinin ilk aşaması doğal olarak Avrupa'yı aktif bir özne şeklinde öne çıkarırken Müslüman nüfusu pasif konumda bırakıyordu. İkinci aşaması (evrimi) ise Müslüman nüfusun aktif olarak dâhil olduğu bu süreci anlatıyor. Elimizdeki bu kısa çalışma ise ikinci evrim sürecini aşan yeni bir sürecin varlığından bahsetmeyi deneyecek. Yani köken kültürlerinin sürece aktif olarak katılmasıyla oluşan “*üçüncü evrim süreci*”...

Bu sürecin temel özelliği Müslüman yerli kültürleri temsil eden kişi ve kurumların Avrupa'daki İslam varlığına yönelik tutumlarının aktif bir iradeye dayanmaya başlamasıdır. Bu durum bundan çeyrek asır kadar önce kopmuş olan bağların bugün tekrar inşa edilmeye başladığını anlatıyor. Fakat bu inşa süreci eski organik bağların sıradan benzerlerini yaratma çabası değildir. Nitekim Avrupa'daki Müslümanların yerli kültürlerle organik (akrabalık, komşuluk v.s.) bağları önlenemez şekilde kopmaya devam etmektedir. Yeni süreçte inşa edilen bağlar din temelli yapay yani insan iradesine dayanan bağlardır. Bu durum, Avrupa'da Müslümanlar arasında yurttaşlık veya akrabalık üzerine kurulu bağlar koparken “*dindaşlık*” üzerine kurulu yeni bağların inşa edildiğini gösteriyor.

“*Üçüncü evrim süreci*” olarak adlandırdığımız bu süreçte yerli kültürlerin aktif iradesinin ön plana çıktığından bahsetmiştik. Türkiye'de yüz yüze görüştüğümüz kişilerden edindiğimiz bilgilerden ve gözlemlerden yola çıkarak bu aktif iradenin bazı özelliklerini yakalayabiliyoruz. Koruyucu, yönlendirici, ayıklayıcı ve inşacı olmak üzere dört kategori altında toplayabildiğimiz bu özellikler metnin ileri aşamalarında yapacağımız analizler için de temel oluşturuyor.

Koruyuculuk: Özellikle Din Sosyolojisi alanına yoğunlaşan bazı uzmanların Avrupa'daki Müslüman nüfusa yönelik “*sahip çıkıcı*” tutumları kolaylıkla anlaşılabilir. Bilhassa “*yurttaş*”

Müslümanlar hakkındaki gelişmelere müdahil olma, bununla ilgili görüş belirtme hususunda “*heyecan*” duyuyorlar. Avrupa'nın Müslümanlara yönelik duruşunun samimi olmadığını düşünmelerinden dolayı Müslümanlara yönelik koruyucu ve savunmacı bir söylem geliştiriyorlar. Bunda Avrupa'daki Müslüman göçmenlerle irtibatın kopmasını asimilasyon olarak görmelerinin de etkisi olabilir. Avrupa'da Müslümanlara yönelik eskiden beri süren “*karşıt*” bir duruşun olduğu düşüncesinden yola çıkıyor ve bunu günümüzde sıklıkla “*islamofobi*” kavramı üzerinden ifade etmeye çalışıyorlar. Batı kaynaklı bilgiye duyulan tepkide artış görülüyor. Bu da günümüz sosyolojik çalışmalarının özgünleştirilmesi gerektiği düşüncesinin temelini oluşturuyor. Buna göre Avrupa'ya ait sosyolojik kavramlarla Müslüman kimliğini anlamaya çalışmak hatalı bir yöntemdir. Yani “*Oryantalist*” söylem Batı'nın Müslümanlara karşı geliştirdiği hileli bir söylemdir. Sosyolojik çalışmalarda bu dili kullanmak bu hileye düşmek anlamına gelir. Yani “*zaten Avrupa'dan gol yemiş dindaşlarımıza bir gol de biz atmış*” oluruz.

Yönlendiricilik: Avrupa'da İslami kimliğin ve İslami bilginin üretimi Türkiye'deki sosyoloji uzmanlarından bir kısmının yakından ilgisini çekiyor. Buna göre “*elbette bizim Batı'daki Müslümanların bilgi ihtiyacını karşılamak için sorumluluk almamız*” gerekiyor. Bunun için Avrupa'daki gelişmeleri yakından takip etmenin gerektiği fikri ağır basıyor. Avrupa'daki Müslümanlara verilecek dini rehberlik de bu takip sonucunda elde edilecek verilerle şekillenecek. Avusturya'da “İslam Yasası” olarak bilinen yasa 25 Şubat 2015 tarihinde Ulusal Meclis tarafından kabul edilerek onaylandı. Bu yasa imamların Avusturya'daki üniversitelerde eğitilmesini ve camilerin tüzel kişiliğe zorlanmasını da içeriyor. (<http://www.aa.com.tr>, 12.03.2015) Türkiye'de birçok kişi benzer yasaların birkaç yıl içinde bütün Avrupa ülkelerinde çıkarılacağını iddia ediyor. Ve açılan boşluğun nasıl doldurulacağı sadece tekil bazı kişileri değil başta Diyanet olmak üzere bazı resmi kurumların da ilgisini çekiyor. Bugüne kadar kamusal ve özel kurumlar vasıtasıyla yürütülen dini rehberlik faaliyetlerinin geleceği yeniden planlanmak durumunda kalıyor. Burada dikkat çekici olan nokta bu yasa ile Türkiye'deki yerli kurum veya kişilerin Avusturya'daki yönlendiricilik misyonlarının işlevselliğinin azalması durumudur. Avusturya İslam konusunda yerli inisiyatifleri azaltmak isterken Türkiye'deki yerli inisiyatifler buna karşı direnmekte ve alternatif yollar aramaktadır. Bu durum Avrupa'daki Müslüman nüfusun yaşadığı kültürel kopuşa karşı yerli kültürlerin yeni bağlar kurma çabalarına örnek olarak verilebilir.

Ayıklayıcılık: Türkiye'deki sosyal bilim uzmanlarının bir kısmı Avrupa'daki Müslümanların dini inanç ve ibadetlerle ilgili dezenformasyonla karşı karşıya olduğunu düşünüyor. Bu kısma göre dinsel inanıştaki zayıflama ve dini fiillerde (ibadet) görülen azalmaya ek olarak geliştirilen yanlış inanç biçimlerine müdahale etmek meşru bir haktır. Bu durum İslam dininin korunması ve gelecek nesillere doğru olarak aktarılması için gerekli eylemleri içeriyor. Mesela dini sembol ve mekânlara karşı gösterilen saygıda geleneksel olan saygı şekli esas alınıyor ve bunun dışına çıkma bir “sapma” olarak değerlendiriliyor. Yine inanç esaslarının belirlenmesinde klasik metinlere bağlılık bir ilke olarak benimseniyor. Bu şekilde dini inanış ve yaşantının güçlendirilmesi öngörülüyor. Bu kısım içinde bu mesuliyetten kaçmanın Allah tarafından sorumlu tutulmaya sebep olabileceğini düşünen kimseler de bulunuyor. Bu durum dinsel geleneklere çoğulcu bir algı çerçevesinden bakılmıyorsa dışlayıcı olarak veya kapsayıcı olarak nitelenebilecek bir paradigmaya sahip insanların inançlarını başkalarına anlatmayı kendilerine verilmiş bir görev olarak görmelerine (bkz. Çakmak, 2014:214) dayandırılabilir.

İnşacılık: İnşacılık derken kastımız ağırlıklı olarak toplumun somut inşasını içeriyor. Dil, söylem ve kimlik gibi soyut içerimleri olan inşa süreçlerini diğer kategoriler içinde değerlendiriyoruz. Avrupa'daki Müslümanların sivil toplum konusunda bilinçli olmadıklarına ve bu alandaki

faaliyetlerinin dini aktivitelerle sınırlı olduğuna dair görüşler Türkiye'deki uzmanların ortak fikrini yansıtıyor. Fakat Türkiye'deki uzmanların bunu yanlış değil daha çok eksik buldukları anlaşılıyor. Çünkü Avrupa'daki Müslümanların dağılık, dini kurumlardan kopuk, dini faaliyetlerden uzak olmalarını bir sorun olarak görüyorlar. Bu sorunu belli ölçüde aşmak için dernek faaliyetleri olumlu bir yöntem olarak ön plana çıkıyor. Ancak –anlaşıldığı kadarıyla- Türkiye ile organik bağı olan dernekler ve benzeri kurumlar organik bağı olmayanlara göre daha makbul görülüyor. Hatta finansal destek sıkıntısından dolayı bağımsız derneklerle faaliyet yürütmenin zorluğu bir ön koşul olarak öne çıkıyor. Bu da kültürler arası bağın dini kurumlar üzerinden kurulmasının ve dinsel pratiklerin kurumlar yoluyla kontrol edilmesinin bir yöntem olarak benimsendiğini gösteriyor. Özellikle din sosyolojisi alanına odaklanan araştırmacılara göre Avrupa'daki Müslümanlar ulusal ve kültürel farklılıklarını geldikleri ülkeyle organik bağlarını sürdürerek koruyabilirler. Bu düşünceye sahip olan grup, kültürel ve dinsel farklılıkların bir arada yaşayabileceğini anlatırken bazen “*Osmanlı millet sistemine dayalı hoşgörü*” ortamına atıf yapıyor.

3. Avrupa'daki Müslüman varlığının güncel durumu

Bu bölümde Türkiye'de Avrupa'daki Müslüman varlığı üzerine araştırma yapan uzman kişilerden elde edilen veriler analiz edilmeye çalışılıyor. Bu veriler belli bir konu ya da bölge üzerine odaklanan ve spesifik olguları derinlemesine inceleyen veriler değildir. Fakat Avrupa'da entegrasyon, dini çoğulculuk, dini algılar, pratikte yaşanan problemlerle ilgili olarak Müslüman nüfusa yönelik panoramik bir görüntü yakalamayı mümkün hale getiriyor. Yine bu veriler Türkiye'deki uzmanların görüşüne dayadığından Türkiye ile sınırlıdır. Bundan dolayı genellemeler mutlak geçerli olguları değil Türkiye'deki yansımalarını anlatmaktadır.

Entegrasyon: Türkiye'deki uzmanlara göre 1-Müslümanların hala Avrupa'nın orijinal bir parçası olduğu söylenemez 2- Müslümanlar artık Avrupa'nın orijinal bir parçasıdır. Bu iki tezat görüşü paylaşanların sayısı eşit şekilde dağılıyor. Bu görüşleri diğer verilerle birlikte değerlendirince şu sonuç net bir şekilde ortaya çıkıyor: Türkiye'deki uzmanlara göre Avrupa'daki Müslüman nüfus kesinlikle kalıcı bir nüfustur. Fakat entegrasyon sorunları nedeniyle bu nüfusun orijinal Avrupalı bir nüfus olduğunu söyleyemeyiz. Entegrasyon sorunlarının neler olduğu ve Avrupa'dan mı Müslümanlardan mı kaynaklandığı sorusu ise aşağıda daha net olarak görülüyor.

Türkiye'deki sosyal bilim uzmanlarına göre Avrupa'da yaşayan Müslümanlar dini sorunlarının çözümlerini Müslüman ülkelerden beklemektedirler fakat ihtiyaç duydukları cevapları kendileri üretme eğilimi giderek güçlenmektedir. Bununla birlikte şeyh, cemaat lideri vs. geleneksel otoriteler -etkisi belli ölçüde hala devam ettirmekle birlikte- eski önemini yitirmiştir. Buna bağlı olarak Avrupa'daki Müslümanların köken kültürleri ile bağları hala devam etmekle birlikte giderek kopmaktadır. Bu durum yukarıda bahsettiğimiz ve “*ikinci evrim süreci*” olarak adlandırdığımız durumun uzmanlarca onaylanması anlamına geliyor.

Yarım yüzyılı aşkın bir süredir Avrupa'da yaşayan Müslümanlar özgüven sorununu belli ölçüde aşmış bulunuyorlar. Yani Avrupalı Müslümanların kimlik özgüvenleri eskiye göre daha gelişmiş durumdadır. Fakat bu durum kendilerini ifade etmek için kullandıkları dile aynı oranda yansımıyor. Nitekim Avrupalı Müslümanlar kendilerini ifade konusunda hala savunmacı bir dil kullanıyorlar.

Avrupa'da yaşayan Müslümanlar Avrupa toplumlarının yapısına uygun değerlerle sorunlar yaşayabiliyorlar. Nitekim uzmanların yaklaşımına göre Avrupa'daki Müslümanlar demokratik

değerler özellikle insan hakları ve sivil toplum konusunda sıkıntılar yaşıyorlar. İçlerinde demokratik değerlerin İslamiyet'e uygun olmadığını düşünen belli bir kesim bulunuyor. Yine insan haklarına yaklaşımları modern Avrupa standartlarıyla tam olarak örtüşmüyor. Avrupalı Müslümanlar arasında kadın hakları sorunu vardı ve hala devam ediyor.

Avrupa'da toplumsal uyumun kırılma yaşadığı alanlardan biri de din-devlet-toplum üçgeninden oluşuyor. Özellikle seküler-dinsel karmaşasının yaşandığı alanlar çözüm bekleyen sorunların biriktiği alanlar oluyor. Bu sorunlar kalıcı olarak bitirilmek yerine geçici çözümlerle sürekli erteleniyor. Türkiye'deki araştırmacıların neredeyse tamamı Avrupa'da Müslümanların entegrasyonu üzerine üretilen politikaların günümüzde kalıcı bir çözüm önermediği konusunda hemfikir. Bu sorunların başında başörtüsü, islamofobi, fundamentalizm geliyor. Örneğin, Avrupalı Müslümanlar arasında başörtüsü dini bir zorunluluk olarak algılanıyor. Fakat başörtüsü büyük ölçüde yasal bir sorun olmaya devam ediyor. Avrupalı devletler başörtüsünü laiklik gerekçesiyle –özellikle kamusal alanlarda- engellemek isterken Müslüman nüfusun bir kısmı dini özgürlükler gerekçesiyle buna direnmek istiyor. Bu da Avrupa'da Müslümanlar arasında laiklik adıyla din özgürlüğünün kısıtlandığı düşüncesine yol açan etmenlerden biri oluyor.

Bunun yanında Avrupa'da Müslüman nüfus içinde küçük bir çekirdek etrafında oluşan lokal sorunlar bulunuyor. Daha çok fundamentalist akımları kapsayan bu sorunlar sıklıkla bütün Müslümanları ilgilendiren polemik alanlarına dönüşebiliyor. Nitekim bazı araştırmacılar Müslüman göçmenlerin gettolarında fundamentalist akımların etkisinde kaldığını ve buralarda İslam'ın nihai amacının devleti ele geçirmek olduğunu öğrendiklerini iddia etmektedirler. (Tibi, 2000:288) Türkiye'deki uzmanlar da bunun bazı küçük gruplarla sınırlı olduğunu belirterek bir anlamda doğruluyorlar. Uzaktan bir bakışla bu iddianın İslam'ın savaşı yorumlarını ön plana çıkaran gruplar için geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Fakat kanlı terör saldırıları gibi ulusal refleksleri tahrik eden eylemler bir anda bütün Müslüman nüfusu kapsayan tepkilere dönüşebiliyor. Ve bütün Müslümanların buna cevap vermek zorunda kalması lokal olan bu sorunu genelleştiriyor. Müslüman nüfus üzerindeki şüpheleri artıran bu durum doğal olarak entegrasyon süreçlerini yavaşlatan etkenlerden biri oluyor.

Entegrasyon süreçlerini yavaşlatan bir diğer etkenin de devletle kurulan organik bağların zayıflığından kaynaklandığı söylenebilir. Görüldüğü kadarıyla Avrupa'daki Müslüman nüfusun belirgin özelliği yönetilen sınıf olmasıdır. Dahası devlet organlarıyla müzakere süreçlerine girecek sivil toplum inisiyatifleri oldukça zayıf durumdadır. Bu da üretilen politikalar karşısında Müslüman nüfusu zorunlu olarak pasif bir konuma itiyor. Türkiye'deki uzmanların bakış açısından yola çıkarak bu durumun devam etme potansiyelinin güçlü olduğunu ileri sürebiliriz. Nitekim bu uzmanlara göre Avrupalı Müslümanlar sivil toplum konusunda yeterince bilinçli ve aktif değiller. Sivil toplum çalışmaları dini etkinliklerle sınırlı kalıyor.

Dini çoğulculuk ve dini algılar: Avrupa halkları büyük oranda Hıristiyanlık dinine mensuptur. Fakat azınlık konumunda başta Müslümanlık olmak üzere birçok dine mensup halkların da Avrupa'da yaşadığı bilinen bir durumdur. Bu halde dini çoğulculuk kavramı toplumsal uyumun sağlanmasına yönelik kilit kavramlardan biri olmaktadır. Burada Müslüman nüfusun dini yaklaşım ve algılarını dini çoğulculuk kavramı üzerinden analiz etmeye çalışacağız. Veriler yine Türkiye'deki sosyal bilim uzmanlarının görüşlerine dayandığından analiz sonuçları onların bakış açılarını yansıtır nitelikte olacaktır.

Buna göre Avrupalı Müslümanlar Hıristiyanları tanımlamak için Kur’ani söyleme uygun olarak “*ehl-i kitap*” kavramını kullanıyorlar. Fakat bu kavramın içeriğinin nasıl doldurulduğu tamamlayıcı kavramlarla netleşiyor. Müslümanların bir kısmı Hıristiyanları tanımlamak için bu kavrama ek olarak “*kafir*” kavramını tercih ederken diğer bir kısmı ise “*herhangi bir din*” yaklaşımını seçiyor. Bazıları ise bu kavramları bilinçsizce kullanıyor. Avrupalı Müslümanların neredeyse tamamının ortak görüşü ise “*gerçek din*” kavramı üzerinden netleşiyor. Buna göre “*gerçek din*” sadece Müslümanlıktır, Hıristiyanlık tahrif edilmiş bir dindir.

Büyük çoğu, Yahudi ve Hıristiyanların hepsinin Cehennem’e gideceğine inanıyor. Fakat bu dinlere mensup kişilerden iyi olanların Cennet’e kötü olanların ise Cehennem’e gideceğine inanmaların sayısı da az değildir. Söz konusu uzmanların yaklaşımlarından yola çıkarak bu oranı yaklaşık %15-25 arası olarak tahmin etmek yanlış olmasa gerek. Bir de bu konuda sabit bir inancı paylaşmayan ve bunu Allah’ın bileceğini düşünen az bir grup var.

Bununla birlikte bu oranlar sadece genç nüfusu temel alınca değişikliğe uğrayabiliyor. Nitekim genç nüfus arasında bu konularda bir belirsizlik ve kararsızlık görülebiliyor. Hıristiyan ritüellerine katılma konusunda genç nüfus arasında belirgin bir yumuşama var. Göç sürecinin ilk yıllarında kiliseye gitmeye karşı net bir tavır varken günümüzde bu tavrın kırıldığı açık bir şekilde görülebiliyor. Cami-kilise kıyaslamasında ise geleneksel ölçü aynen devam ediyor. Yani Avrupalı Müslümanlara göre kiliseye gitmekle camiye gitmek kıyaslanamaz, camiye gitmek tartışılmaz şekilde öndedir. Fakat kilise ritüellerine Müslüman olarak katılmak artık büyük ölçüde sorun olarak görülüyor.

Avrupa’da Müslüman kimliği ve dini çoğulculuk tartışması, fundamentalizm, islamofobi ve Dar-ul harb kavramlarını zorunlu olarak literatüre sokuyor. “*Dar-ul harb*” (Bkz. Özel, 1993:536-537) kavramı yakın geçmişte Müslümanlardan bir kısmının tartıştığı en popüler konulardan birini teşkil ediyordu. Hangi bölgelerin “*dar-ul harb*” yani savaş bölgesi hangilerininin “*dar-ul sulh*” yani barış bölgesi olduğu tartışılıyordu. Bugün artık bu tartışmaların eski önemini yitirdiği iddia edilebilir. Avrupa’daki Müslümanların tamamına yakını Avrupa’yı “*dar-ul harb*” olarak görmemektedir. Fakat az da olsa “*cihat*” kavramının silahlı mücadele olduğunu düşünen grupların varlığı buna benzer bir sorunun lokal olarak devam ettiğini gösteriyor. Nitekim İslamcı fundamentalizm için uygun bir gelişme havzası oluşturduğu düşünülen Selefi düşüncenin Avrupa’da yaygınlaşmasına dair ciddi iddialar bulunuyor. Türkiye’deki uzmanların tamamına yakını bu düşünceye uygun olarak Avrupa’da Selefi düşüncenin yayıldığını onaylıyor.

19. yüzyıl sonunda Cemalettin Afgani ile ortaya çıkan Selefilik özgün metinlere ve Hz. Peygamber zamanındaki toplum modeline dönme fikrine dayanıyor. Selefilik terimi somut bir doktriner bünyeden ziyade dışarıdan almaya karşı olmayı anlatıyor. Bugün de batılılaşmaya karşı İslam’ı yeniden inşa etme niyetine tekabül etmektedir. (Roy, 2003:124, 125) İslam’ı yeniden inşa etme söylemi ideolojik bir karşı saldırıya karşı duyulan korumacı reflekslerin harekete geçmesine dayanıyor. Nitekim ardı ardına bir biçimde komünist düşmanın ortadan kalkması ve Ortadoğu’daki Amerikan varlığının askerileşmesi “*neden radikalleşme*” sorusunun cevabını belli ölçüde veriyor. (Roy, 2003:170)

Avrupa’da soğuk savaş döneminin bitmesi ile ortadan kalkan “*kızıl tehlike*”nin yerini “*yeşil tehlike*”nin aldığına (Kalın, 2007:139 ve Karlsson, 2004:36) yönelik güçlü söylemler bulunuyor. Avrupa’daki İslam varlığının “*tehlike*” olarak algılanması “*radikal İslami*” eğilimleri beslerken “*radikal İslami*” eğilimler ise “*islamofobiyi*” besliyor. İki eğilim arasındaki diyalektik bağ biri

güçlenirken diğerinin de güçlenmesi anlamına geliyor. Avrupa'da İslamofobi'nin yaygınlaşması medya organları tarafından da hızlandırılıyor. Türkiye'deki aydınlar Avrupa'da hem islamofobi-nin hem de Selefi düşüncenin yaygınlaştığını belirtirken bu durumu dolaylı olarak onaylamış olu-yorlar.

4. Avrupa'daki Müslüman varlığının geleceği

Günümüzde Avrupa'daki İslam varlığını anlatmak için eskiden sık kullanılan "göç" kavramı-nın yerine bugün "kimlik" kavramının tercih edilmeye başladığını belirtmiştik. Bu, Müslüman nüfusun Avrupa'da "göçmen nüfus" statüsünden çıkıp artık yeni bir kimlik inşa etme sürecine girmiş olmasındandır. Bu kimlik ulusal tanımları aşan bir üst kimliğin oluşumu ve buna bağlı olarak dinsel algı ve yaşam biçimlerini içeriyor. "Orijinal Avrupa kültürüne dayanan bir İslam nasıl olur?" sorusu ise bu kimliğin tanımlarını oluşturan noktalara işaret ediyor. Avrupa'da İslam'ın geleceği üzerine süren tartışmalar belli kavramları ön plana çıkarıyor. Yazımızın geçmiş bölümlerinde ele aldığımız bu kavramlara ek olarak burada "Avrupa İslamı" kavramında bahse-dilecektir.

Avrupa'da Müslüman kimliğinde meydana gelen değişim için günümüzde bazı çevrelerce "Avrupa İslamı" kavramı kullanılmaktadır. Bu kavram bazen Avrupa'da köken kültüründen ve yerel ulusal değerlerden kopuk ve tamamen farklı bir İslam anlayışını ve politik bir müdahaleyi anlatmak için kullanılıyor. Bazen de Tarık Ramazan örneğinde olduğu gibi Avrupa orijinal Müs-lümanların kendi kültürel aidiyetlerinden beslenen yönelimlerini, siyasal ve entelektüel çıkarım-larını anlatmak için kullanılır. Buna göre Müslümanların Avrupa'da İslam kimliğini orijinal ma-hiyeti ile yaşatabilmesi için İslamiyet'i hem kültürel köklerinden hem de bu köklerle irtibatı sağ-layan kişi ve kurumların etkisinden kurtarması gerekiyor. Ona göre (Ramazan, 2005:238) mesela İngiltere'de gerçekten korunmuş olan şey, aslında tam anlamıyla Asyalı etnik grup ya da Müslü-man kimlik değil de İslam'ı yaşamının Asyalı biçimidir.

Necdet Subaşı'na göre esas belirleyici olan birincisidir ve ağırlığını Müslümanların oluştur-duğu bir göçmen dünyasında, kimliğe Batılı bir müdahaleyi öngörür. Müdahalenin temel para-metreleri geleneksel bir referans ve aidiyeti içselleştiren İslâmlığı, Batılı değer dünyasıyla ilişki-lendirmeyi öngörür. Dahası Avrupa İslâmı'yla tasarlanan kültürel envanterinden yalıtılmış yeni bir formatta, Batılı bir İslâm tasarımıdır. Hiç kuşkusuz bütün bu öneriler Doğu-Batı gerginliği, radikal İslâm, fundamentalizm gibi korkular etrafında oluşan kaygıların politik dışavurumunu yansıtmaktadır. (Subaşı, 2005:32)

"Politik dışa vurum" ifadesi Suriyeli düşünür Bessam Tibi'nin yaklaşımının temel noktasını oluşturuyor. Ona göre bir Avrupa İslamı (Avro-İslam) mümkündür ve bunun başlıca özellikleri laicite, kültürel modernlik, ve İslam'ın İbrahim'e inananlarla (ehl-i kitap) sınırlı hoşgörüsünü aşan bir hoşgörü anlayışı olacaktır. Bunlardan başka kültürel ve dinsel çoğulculuğu kabul etmek sure-tiyle İslam egemenliği iddiasından vazgeçecektir. (Tibi, 2004:59). Tibi'nin önerdiği bu formül aynı zamanda siyasi bir kimlik projesini içermektedir. Buna göre, Tibi'nin demokratik entegrasyon olarak anlattığı bu proje –mesela- Almanya'da demokratik olmayan güçlerin önderlik ettiği İslam topluluğunda kendiliğinden gelişmez, bu proje tepeden uygulanmak zorundadır. (Tibi, 2000:288). Bununla birlikte Tibi söz konusu (atf yapılan) kitapta bir çok kez bu kavramı ente-lektüel bir tartışma unsuru olarak değil entegrasyon politikasının bir temeli olarak gördüğünü be-lirtmektedir (Tibi, 2000:233-234). Bundan dolayı Tibi'nin Avro-İslam anlayışı sadece akademik

çevrelerle sınırlı kalmamıştır. Özellikle Avrupalı siyasi liderler, Avro-İslam anlayışına kendi ülkelerinde “Fransız, Hollanda veya Alman İslami” isimleri altında destek vermektedir (Yükleyen ve Kuru, 2006:40). Euro-İslâm anlayışının bir kimlik projesi (Subaşı, 2005:26) olduğunu düşünenler ve buna karşı çıkanlar Tibi’ye dayanan bu fikirlere atıf yaparlar ve bunun eski asimilasyon şekillerinin “*sinsice*” bir benzeri olduğunu iddia ederler. Tibi’nin en çok tepki çeken görüşü budur. Bazı çevrelere göre buna benzer düşünceler Avrupa devletlerini İslam dininin devlet otoritesini kullanarak tahrif etmesi için teşvik etmiş oluyor.

Buna göre bir “*Avrupa İslami*” kavramı kabaca şu üç eğilimi içeriyor: a) Avrupa’daki Müslüman nüfusun köken kültüründen kopuşu. Tarık Ramazan’a göre bu olağan hatta gerekli bir durumdur. b) Avrupa değerlerinin Müslümanlarca sahiplenilmesi. c) Devlet politikası olarak yürütülmesi.

Kısaca teorik arka planını vermeye çalıştığımız “*Avrupa İslami*” kavramına Türkiye’deki aydınların yaklaşım tarzları farklılık gösteriyor. Bir “*Avrupa İslami*” söylemine giriş mahiyetinde olan “*Avrupa’da artık İslami isteyip istememe dönemi bitmiş, nasıl bir İslam istiyoruz dönemi başlamıştır*” varsayımı Türkiye’deki aydınların büyük çoğunluğu tarafından onaylanmaktadır. Ve bu onaya paralel bir düşünce olarak Avrupa İslami’nin teorik olarak mümkün olduğu neredeyse tamamı tarafından ileri sürülmektedir. Bunlardan bazıları şu an yaşadığını bazıları da ileride yaşanacağını düşünmektedir. Fakat tüm geleneksel İslami yorumlardan ve yerli kültürlerden bağımsız Avrupalı tarz bir İslam söz konusu olduğunda düşünceler değişiyor. Buna göre tüm geleneksel köklerden bağımsız bir İslam söz konusu değildir. Yani bir “*Avrupa İslami*” olabilir ancak bu köken kültürleriyle benzerlikler taşır, tamamen bağımsız olmaz.

Avrupa İslami adıyla bir asimilasyon politikası yürütüldüğüne ilişkin iddialara yaklaşımda da çeşitlilik görülüyor. Buna göre Türkiye’deki aydınların yaklaşık üçte biri böyle bir politika yürütüldüğü fikrine katılmazken yaklaşık üçte biri bu fikri onaylıyor. Geri kalanı ise bunun bir entegrasyon politikası olacağını düşünüyor. Bunlara göre Avrupalı devletler “*Avrupa İslami*” adı altında Müslüman nüfusa politik bir müdahalede bulunuyor. Fakat bunu asimilasyon amaçlı değil entegrasyon amaçlı yapıyor.

Türkiye’deki sosyal bilim uzmanlarının büyük çoğunluğuna göre bir Avrupa fıkhi yani Avrupa’ya özgü fıkhi ihtimali şu an için mümkün değil ama ileride olabilir. Az bir kısma göre ise bu hiçbir şekilde mümkün değildir.

5. Sonuç

Türkiye’de bazı uzmanlarla yaptığımız görüşmeler ve iletişim yoluyla elde ettiğimiz bilgilerden yola çıkarak Avrupa’daki Müslüman nüfus hakkında bazı tahminlerde bulunmaya çalıştık. Bu bilgiler üzerinden yaptığımız analizler iki yönlü sonuçlar içeriyor. Birincisi; Avrupa’daki Müslüman kimliğinin evrildiği süreç hakkında genel bilgi, ikincisi; bu sürecin Türkiye’den nasıl görüldüğü. Aşağıdaki nihai değerlendirmeler bahsi geçen bu verilere dayanıyor ve belli bir sistematik içerisinde derlemeye çalıştığımız bilgilerin aynı sistematığın bir devamı olarak yorumlanmasını içeriyor.

Avrupa’da yaşayan Müslüman nüfusun geldikleri ülkelere ait yerli kültürlerden koptuğuna yönelik gözlemler tek yönlü olarak doğrulanabiliyor. Fakat yerli kültürleri temsil eden nüfusun eski bağları başka bir formatta yeniden tesis etme eğilimi gözden kaçıyor olabilir. Bu nüfusun bu bağları tekrar kurma imkanlarına sahip olması ise yeni bir sosyolojinin varlığını gerekli kılıyor.

Yani bir yandan Avrupa'ya göç etmiş Müslümanların soyundan gelen nesil ana yurdundan her açıdan kopma süreci yaşarken, ana yurttan yaşayanlar “*dındaş*” gördükleri bu nesille irtibatını sürdürmek istiyor. Bugün bu hareketin topyekûn olmaması “*zayıf*”lık olarak değil “*başlangıç*” olarak yorumlanabilir. Dahası bunun -özellikleri arasında kabaca okunabilen- koruyuculuk, yönlendiricilik, ayıklayıcılık ve inşacılık vasıflarını taşıyor olması “*Avrupa ve İslam*” sosyolojisinin yeni okuma süreçlerine evrileceğine işaret ediyor.

Müslüman entelektüeller arasında “*Avrupa ve İslam*” olgusunu artık entegrasyon, asimilasyon göç gibi kavramların ötesinde ele alma eğilimi güçleniyor. Mesela Tarık Ramazan “*katkı*” kavramını kullanmayı deniyor. (Ramazan, 2005:243) “*Katkı*” tabiri burada artık Müslümanlar sorunlarla değil ürettikleri değerlerle gündeme gelmeli düşüncesini yansıtıyor. Avrupa'da yaşayan Müslümanlar da artık bu psikolojiyi taşımaları. Hatta buna teşvik edilmeli ve öyle eğitilmeliler. Buna benzer düşüncelerin başka entelektüeller tarafından da paylaşıldığı gözlemleniyor.

Avrupa'da Müslüman nüfusun entegrasyonu bir sorun olmaya devam etmektedir. Bunun nedenlerinden bir tanesi politik hatalar olarak görülmektedir. Nitekim entegrasyon üzerine yürütülen politikaların kalıcı bir çözüm üretmediği görülmektedir. Müslüman nüfusun sivil inisiyatif almada başarısız olması ve Avrupa demokratik değerleri ile geleneksel değerleri beraber çözümlemede yetersiz kalması ise politik çıkmazları daha da derinleştiriyor.

Avrupa'da İslam'ın geleceği tartışılırken zaman zaman kullanılan “*Avrupa İslamı*”, kavram olarak kimilerine göre Müslüman kimliğine yapılan politik bir müdahaleyi kimilerine göre ise Müslüman kimliğinin ürettiği özgün ve yeni bir uyum sürecini anlatıyor. Akademik bir kavram olarak “*Avrupa İslamı*” Türkiye'deki aydınların gündeminde etkin olarak bulunmuyor. Fakat içerik olarak farklı temalar altında sürekli gündeme geliyor.

Bir “*Avrupa İslamı*” kimlik ve entegrasyon sorununu belli ölçüde çözebilir. Fakat Avrupa'nın İslam konusunda samimi olmadığını düşünenlerin sayısındaki fazlalık nihai çözümün yakın olmadığını gösteriyor. Nitekim Avrupa'daki Müslümanların dini inanç ve yaşayışında kayma görüldükçe yerli kültürler için inisiyatifler koruyucu bir unsur olarak daha fazla devreye giriyor.

Avrupalı Müslümanlar arasında Hıristiyanlık dinine yönelik geleneksel inanışta kırılma görülüyor. Ehl-i kitap kavramının içeriğini “*kafir*” sıfatıyla netleştirenlerin sayısında azalma olduğunu iddia edebiliriz. Bunlardan bir kısmı ehl-i kitap olanları tanımlamak için herhangi bir sıfat kullanmaktan kaçınırken bazıları ehl-i kitaptan “*iyi*”lerin Cennet'e gideceğini düşünmektedir. Hıristiyanlığı “*herhangi bir din*” olarak yorumlayanların varlığı Müslüman nüfus içinde dinler arasında kıyaslama yapmayı artık önemsemeyen bir kitle olduğunu gösteriyor olabilir. Müslümanların tamamına yakını Hıristiyanlığı tahrif edilmiş bir din olarak görmesi geleneksel öğretilerin etkisinin devam ettiğini gösterirken detaylarda görülen farklılaşmalar bu etkinin değişme eğiliminde olduğunu gösteriyor. Yerli kültürlerde Avrupa'daki Müslüman nüfusa yönelik koruyucu tutumdaki canlılık kendisini ilk olarak bu durum üzerinden meşrulaştırıyor.

Kaynakça

Canatan, K. (2005). Avrupa'da İslam'ın Gelişimine Sosyolojik Bir Bakış: Süreçler ve Trentler, *Avrupa'da İslam*, Ed: Kadir Canatan, İstanbul: Beyan Yayınları.

Çakmak, M. (2014). *Çağdaş Batı ve İslam Düşüncesinde Dinsel Kapsayıcılık*, İstanbul: İz yayıncılık.

Kalın, İ. (2007). *İslam ve Batı*, İstanbul: İsam Yayınları.

Ağçoban, S. (2016). A panoramic overview from Turkey on the Islamic case in Europe. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2 (2), 428-440.

- Karlsson, I. (2004). *İslam ve Avrupa: İnanç Ayrılığı Yaşam Birliği*, çev: Gülseren Ergün, İstanbul: Cem Yayınları.
- Nielsen, J. S. (2005). Önsöz, “*Avrupalı Müslüman Olmak: Avrupa Bağlamında İslami Kaynakların İncelenmesi*”, (ss.17-20), Tarık Ramazan, çev: Ayşe Meral, İstanbul: Anka Yay.
- Özel A. (1993), Darülharb, DİA, yıl:1993, cilt: 8, s. 536-537
- Ramazan, T. (2005). *Avrupalı Müslüman Olmak: Avrupa Bağlamında İslami Kaynakların İncelenmesi*, çev: Ayşe Meral, İstanbul: Anka Yay.
- Roy, O. (2003). *Küreselleşen İslam*, çev: Haldun Bayrı, İstanbul: Metis Yayınları.
- Subaşı, N. (2005). *Euro İslam: Fransa’da Türk Göçmenler Din, Kimlik ve Entegrasyon Sorunları*, Paris.
- Tibi, B. (2000). *Boğaz’ın İki Yakası: Avrupa ve İslâmcılık Arasında Türkiye*, çev: Sevinç Kabakçioğlu, İstanbul: Doğan Kitap.
- Tibi, B. (2004). Avrupa’daki Müslüman göçmenler: Avro-İslam ile Gettolaşma Arasında, *Müslüman Avrupa ya da Avro-İslam: Küreselleşme Çağında Siyaset Kültür ve Vatandaşlık*, Ed: Alsayyad, N., Castells, M. çev: Zehra Savan, İstanbul: Everest Yayınları.
- Yükleyen, A., Kuru, A. T. (2006). *Avrupa’da İslam, Laiklik ve Demokrasi (Fransa, Almanya ve Hollanda)* İstanbul: Tesev Yayınları.

----- <http://www.aa.com.tr/tr/dunya/avusturyada-islam-yasasi-onaylandi/> 67436, alınma tarihi: 12.03.2015

Extended abstract in English

Olivier Roy indicates that the first result of the Muslim immigration to Europe is the break from the culture of origin. While analyzing this process that he called "re-Islamization", Roy focuses on the Muslims living in Europe. Although Roy's analysis - focusing on the Muslims- is consistent within itself, it is based on a one-way analytical perspective. Today, however, conducting a trilateral analysis becomes compulsory when it comes to Europe and the Muslim identity. While the first stage of the migration process was naturally bringing the "Europe" forward as an active subject, it used to leave the Muslims in a passive position. In the second stage, the Muslim population was involved in the process actively. This case was also the beginning of the process which was described as "Re-Islamization" by Roy. Nevertheless, in the third stage, the process of re-Islamization evolves into a new phase with the active participation of the culture of origin in the process.

The globalized conditions today ensure effective re-activation of the local Islamic dynamics. The most prominent feature of this process distinguishing itself in many areas including political, social, cultural and scientific areas, is the contact re-ensured with the migrating population. Muslim countries consider the breaking-off of contact with the Muslim immigrants in Europe as assimilation. Therefore, they have a tendency to re-establish the traditional ties disconnected in modern conditions. In such case, analyzing the Islamic presence in Europe in sociological terms requires the simultaneous evaluation of a triple perspective. Namely, in addition to the Europe and European Muslims, the local Islamic culture also needs to be addressed as a third subject and independent factor.

Social sciences experts constitute one of the most important dynamics of the third subject. Since these experts' opinions are supported by scientific data, their sphere of influence becomes wider. This study addresses the approaches adopted by social science experts in Turkey on the presence of Islam in Europe. Besides, this study aims to provide current data about the processes such as contemporary Islamic identity, integration, secularism, freedom and religious pluralism in Europe. It also aims to provide clues about the nature of the communication network re-established over the cultures of origin. When all data are evaluated together, the study ensures opportunity for capturing a panoramic image about the Islamic presence in Europe from Turkey.

This article makes up of three main sections. These are; Local Cultures Vis a Vis Existence of Muslims in Europe, Recent Status of the Existence of Muslims in Europe and Future of the Existence of Muslims in Europe.

Today, local cultures vis a vis existence of the Muslims in Europe show new reflexes. While Muslims disconnect the bonds, which are established on the citizenship or affinity, they establish new bonds, of which origin cultures formed on the "co-religionism". The basic characteristics of these bonds are Protective, Leading, Sorter and Constructivism. These cultures observe the disconnection with Muslims in Europe as assimilation and therefore they develop a protective and defensive discourse. It is considered as a positive idea to satisfy the need of information of Muslims in Europe, lead them if required and reconstruct the Islamic phenomenon as a discourse and society.

Recent Status of the Existence of Muslims in Europe is on the agenda of the local cultures (in particular to Turkey) to some extent. To that, the integration problem in Europe continues. Eu-

European states cannot bring forward a permanent solution. There are some restrictions in the religions applications and some European Muslims think that their liberties are restricted under the name of secularism. There is an increase in radical Islam, so does the islamophobia. However, European Muslims can develop a religious pluralist discourse and it can be close to the religious tolerance discourse.

While the Future of the Existence of Muslims in Europe, some intellectuals started to use European Islam. The foundation of this concept lies on the question of "how to live together". It is discussed that whether European Islam is an integration or assimilation. Some intellectuals in Turkey approach the concept of "Europe Islam" in a two way basing on the change, occurred in the identity of Muslim in Europe. The first section addresses the European Islam as an informed and planned policy and evaluated as a new version of the former assimilation policies. The second section addresses this phenomenon as the natural process of the social change with an optimistic approach and thinks that Islam will be better understood in such way.

The study data are based on the information obtained through peer to peer communication.

Teşekkür...

Değerli zamanlarını ayırıp internet üzerinden gönderdiğimiz form yoluyla görüşlerini bize ulaştıran başta Prof. Dr. Kadir Canatan, Prof. Dr. Erkan Perşembe, Prof. Dr. Ednan Aslan, Doç. Dr. İhsan Çapçioğlu başta olmak üzere- 40 akademisyenimize samimiyetle teşekkür ediyoruz.